

Et kristent perspektiv på abort

Michael 2023; 20: 490–498

Provosert abort reiser etiske spørsmål som er vanskelige for alle, også for kristne. Hensynet til kvinners selvbestemmelse, velferd og interesser må balanseres mot hensynet til fosterets menneskeverd og rett til liv. Det gjør abort til en verdikonflikt som neppe kan få en tilfredsstillende løsning én gang for alle. Folk vil ha ulike oppfatninger om hvordan verdiene skal vektas og balanseres. Også blant kristne er det ulike syn. Her vil jeg skissere ett kristent syn.¹

Kristen etikk begrunner menneskeverd og likeverd på en solid og grunnleggende måte (1). Derfor kan kristen etikk være interessant også i en tid der færre enn før regner seg som kristne.

Den kristne tradisjonen om abort

I den kristne tradisjonen har abort vært regnet som galt, og som en alvorlig synd (2, s. 74). Den første kristne teksten som eksplisitt omtaler og avviser abort, er *Didache* eller «De tolv apostlers lære» fra det første århundret e. Kr. De første offisielle avvisningene av abort kom på synodemøter (kirkemøter) på 300-tallet.

Først fra sent i det fjerde århundret begynte teologer å vise til et skille mellom «formede» og «uformede» fostre. Dette skillet, som ofte ble tidfestet til 40 dager etter befruktning, fikk i middelalderen stor innflytelse i vestkirken (men ikke i østkirken). Abort av et formet foster ble ofte ansett som en enda mer alvorlig synd enn abort mens fosteret var uformet. Men også abort av uformede fostre ble altså oftest avvist som synd, for om det ikke var et menneske som ble tatt livet av, var det like fullt et *potensielt* menneske (2, s. 73).

¹ Denne kronikken oppsummerer og utdyper diskusjonen i min bok *Livet og døden. Kristne perspektiver på bioetikk* (1, s. 185–245 og 313–322). Noen avsnitt og formuleringer er lånt derfra.

En beslektet diskusjon handlet om på hvilket stadium fosteret fikk sjel. Ifølge reformatorene Martin Luther (1483–1546) og Jean Calvin (1509–1564) skjedde dette ved befruktningen (2, s. 154).

Selv om den kristne tradisjonen har avvist abort unntatt for å redde den gravides liv, har den pastorale omsorgen for kvinner som har fått utført abort, like fullt vært viktig. Kirken har vært opptatt av å holde frem fosterets verdi, *samtidig* som den ville legge til rette for anger, tilgivelse og forsoning for den som hadde tatt abort (2, s. 73).

Teolog og bioetiker David Albert Jones viser til at den kristne tradisjonen om fosterets natur, sjel og moralske verdi ble til i lys av oppfatninger om fosterutviklingen, oppfatninger som vi nå vet var svært mangelfulle og misvisende. Tradisjonen må korrigeres i lys av moderne naturvitenskap, som har vist at det nye livet i biologisk forstand begynner ved befruktningen, og at fosterets genetiske «oppskrift» for utvikling i retning av et fullvoksnet menneske er på plass allerede da (3, 4).

Det er rimelig å hevde at kristendommen brakte med seg en revolusjon i synet på ufødte og nyfødte (1, s. 234). Kristendommen konfronterte en romersk kultur der ufødte og nyfødte stod lavt i kurs, og der *pater familias* hadde rett til å bestemme om de skulle leve eller dø. Men kristendommen insisterte på at alle mennesker var skapt av Gud og av uendelig verdi i Guds øyne. Det gjaldt også de svakeste av de svake, uønskede barn. Kristne begynte å ta til seg barn som var forlatt eller satt ut for å dø. Også i Norge fikk den nye kristentroen denne konsekvensen da innføringen av kristenretten i 1024 gjorde det ulovlig å sette ut nyfødte barn (5). Idéhistorisk har den kristne oppvurderingen av tidlig menneskeliv bidratt til at abort også i vår tid ikke oppfattes som en ren privatsak, men som et vanskelig etisk dilemma som angår hele samfunnet.

Den norske kirke om abort

Da Kirkerådet i 2006 avga høringsuttalelse om bioteknologiloven, oppsummerte man synet Den norske kirkes organer hadde gitt uttrykk for i uttalelser de foregående tiårene. Disse uttalelsene var samstemte om at menneskelivet og menneskeverdet begynner ved befruktningen. Dette sitatet fra 1989 ble vist til som representativt (6):

Det kristne menneskesynet understreker menneskets uendelige verd. Dette verd har mennesket fordi det er skapt av Gud og er elsket av Ham. Den kristne kirke vil derfor forkynne respekten for menneskelivets ukrenkelighet og integritet. Det kristne menneskesynet definerer i siste instans mennesket i relasjon til Gud: «Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det» (1. Mos. 1,27). «Du gjorde ham lite ringere enn Gud» (Salme 8,6). Og ved å sende sin egen sønn som menneskenes

bror viste Gud at Han går inn i menneskenes kår. Menneskets verd er ikke begrunnet i dets evne til produktivitet eller forbruk, grad av livsutfoldelse eller nytteverdi. Menneskets verd og ukrenkelighet gjelder født og ufødt, mann og kvinne, ung og gammel, uansett funksjonsevne og utrustning. Alle er skapt i Guds bilde og er likeverdige. (...) Menneskelivet og menneskeverdet begynner ved unnfangelsen. Det befruktede egg har derfor et grunnleggende krav på vern om beskyttelse.

Samtidig har det de siste tiårene skjedd en utvikling i Den norske kirkes syn på abort. Det kommer til uttrykk i en kortfattet uttalelse fra Bispemøtet fra 2019 (7). Samtidig som biskopene fastholder kirkens tradisjonelle holdning om at «Fosteret er fra unnfangelsen et liv med verdi og krav på vern», er deres hovedanliggende nå at den gravides perspektiv har vært for lite vektlagt (7):

Vi erkjenner at kirken i liten grad har tatt inn over seg den situasjonen som mange gravide kvinner har stått i, og har heller ikke klart å gi troverdig uttrykk for forståelse for kvinners erfaring og de utfordringer kvinner har opplevd. Tvert om har kirken som institusjon gjennom historien vist manglende engasjement for kvinners frigjøring og rettigheter. Det beklager vi. Som kirke må vi forandre vår måte å snakke om abort på og hvordan vi ivaretar mennesker som er berørt.

En rimelig tolkning av uttalelsen som helhet er at den uttrykker støtte til selvbestemt abort.

I vår tid er kristne splittet om abort, og tradisjonens relative konsensus er for lengst brutt. Også i et eksplisitt kristent perspektiv finnes det vektige argumenter for adgang til abort: Det handler om den kristne frihet til selv å ta moralske valg, respekt for kvinners selvbestemmelse, rett til kroppslig integritet og autonomi, og ikke minst skadebegrensning, ved at tilgang til legal abort forebygger utrygge aborter og dermed komplikasjoner og dødsfall.

Likevel vil jeg hevde at denne argumentasjonen blir ensidig når hensynet til fosterets gudgitte menneskeverd – som har vært så viktig i tradisjonen – ikke tillegges særlig vekt. Det mener jeg skjer i en del feministisk kristen etikk (1, s. 226–231), og det skjer også i den nevnte bispemøteuttalelsen, som ikke har noe særlig å si om fosteret (7).

I internasjonale pro-life-organisasjoner har «love them both» blitt et slagord. Det gir uttrykk for at en kamp for fosterets rett til liv ikke blir troverdig med mindre den også tar kvinners rettigheter, velferd og interesser på alvor. En autentisk kristen tilnærming til abort kan ikke bare ha øye for fosteret. Men den må altså heller ikke miste fosteret av syne.

Fem spørsmål i abortdebatten

I min bok om kristne perspektiver på medisinsk etikk og bioteknologi (1) argumenterer jeg for at aborttemaet involverer fem grunnleggende spørsmål

som med fordel kan holdes fra hverandre og diskuteres hver for seg (tabell 1). De fem spørsmålene utgjør et rammeverk for diskusjon av abort som er ment å være allment, ikke «spesifikt kristent».

Tabell 1. Fem spørsmål i abortdebatten (1, s. 222).

Nr.	Spørsmål	Domene (et spørsmål om ...)
1	Når begynner livet?	Biologi (naturvitenskap)
2	Når blir det nye individet til?	Metafysikk
3	Når får fosteret moralsk status?	Verdi
4	Når er kvinnen rettferdiggjort i å ta abort?	Etikk
5	Hvordan bør abort lovreguleres?	Jus

1. Når begynner livet?

Forstått som et spørsmål om hva naturvitenskapen – altså biologien – sier, er det greit å besvare: Menneskelivet begynner ved befruktningen, når egg- og sædcelle smelter sammen til et befruktet egg (3, 4).

2. Når blir det nye individet til?

I kristen tenkning er mennesket en enhet av kropp og sjel. I kristendommens historie har det som nevnt vært gitt ulike svar på når besjelingen inntreffer. Men moderne naturvitenskap har altså gjort det klart at livet i biologisk forstand begynner ved befruktningen; eggcellen og sædcellen opphører å eksistere for å gi opphav til en ny organisme, det befruktede egget. Hva mer er, «oppskriften» på menneskets utvikling er på plass allerede fra befruktningen, i DNA. Det betyr ikke at DNA-et er menneskets sjel. Men det betyr at allerede det befruktede egget har *menneskenatur*, som det så utfolder og utvikler seg i tråd med gjennom svangerskapet. Det synes dermed mest treffende å si at allerede det befruktede egget er et individ av menneskearten.

I en anmeldelse av min bok innvendte Svein Aage Christoffersen at to andre milepæler er like viktige som befruktningen, nemlig levedyktighet og fødsel (8). En tredje milepæl som også ofte trekkes frem, er det befruktede eggets implantasjon i livmorveggen. Til dette er mitt svar at disse milepælene er av en annen art enn befruktningen: De innebærer ikke noen kvalitativ endring i fosteret selv, men en endring i ytre omgivelser. Aller tydeligst er dette for levedyktighet, som er en relativ størrelse – avhengig som den er av hvilken medisinsk teknologi som er tilgjengelig. I stedet for å si at fos-

teret blir (mer av) et menneske ved å nå disse milepælene, vil jeg si at det er *det samme individet* som når milepælene. Og dette individet ble til ved befruktningen.

3. Når får fosteret moralsk status?

De to første spørsmålene er deskriptive, de handler om «hvordan verden er», uten å bestemme hvordan vi *bør* handle eller verdsette det nye individet. Først ved det tredje spørsmålet er vi kommet til det normative: Når får fosteret *moralsk verdi*? I min bok viser jeg at det kan argumenteres for mange ulike svar på dette spørsmålet (1). Men jeg argumenterer også for at det ut fra et kristent menneskesyn er mest plausibelt at det nye livet får moralsk verdi allerede fra befruktningen.

I denne teologiske argumentasjonen er det tre tråder; henholdsvis *skapelsen*, *inkarnasjonen* og *omsorgen for den svake* (1, s. 191–193). For det første er mennesket skapt av Gud og kalt av Gud til fellesskap med ham. Dette er grunnlaget for menneskets store verdi, menneskeverdet. Bibelen har mange passasjer som indikerer at Gud har omsorg for fosteret. Blant dem som gjerne trekkes frem, er salme 139, der det heter at «Du har vevd meg i mors liv ... Dine øyne så meg da jeg var et foster». Gud sier til Jeremia at «Før jeg formet deg i mors liv, kjente jeg deg, før du ble født, helliget jeg deg» (Jer 1,5). Gud har «laget meg i mors liv» (Job 31,15).

For det andre ble Gud selv menneske i Jesus Kristus (inkarnasjonen). Radikaliteten i dette kan være vanskelig å ta inn over seg. Jesus, Guds sønn, har delt vår menneskenatur, han har blitt vår bror. At Gud selv på denne måten ble menneske har «helliget» menneskenaturen. Det at Gud selv har delt menneskets svakhet, sårbarhet og avhengighet, indikerer at Guds omsorg for oss begynner allerede ved vår spede begynnelse, ved menneskelivets start.

For det tredje skal kristen etikk alltid ha en særlig omsorg for den svake. Jesus sier: «Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg» (Matt 25,40). Det at fosteret er lite, hjelpeløst og helt avhengig av moren er i dette perspektivet ikke et argument for at fosteret ikke teller – snarere tvert imot, det har krav på ekstra beskyttelse.

4. Når er kvinnen rettfærdiggjort i å ta abort?

På det fjerde steget hever vi blikket og tar stilling til selve den etiske vurderingen av abort i ulike situasjoner. Da er det den gravide og hennes situasjon som står i sentrum. Men «grunnarbeidet» vi har gjort i spørsmål 1–3 har gitt oss bakgrunn for å mene noe om hvor mye og på hvilken måte fosteret bør hensyntas. Det kommer inn som et premiss i den totale vurderingen. I min bok argumenterer jeg slik (1, s. 224–225):

Fosteret har menneskeverd og følgelig en moralsk rett til beskyttelse. Fosteret er skapt i Guds bilde – det er *én av oss*, vår søster eller bror. Det forplikter. Enhver beslutning under svangerskapet som påvirker fosterets ve og vel, må ha dette for øye.

Samtidig er det langt fra full symmetri mellom fosterets og den gravides situasjon. Den første er i livets aller tidligste fase, mangler bevissthet om egen eksistens og har ikke etablert relasjoner til andre mennesker ut over den gryende tilknytningen til moren. Den gravide, derimot, har et nettverk av familie, venner, kolleger og kontakter. Hennes liv er vevd inn i mange andre menneskers liv, hun betyr mye for mange, og mange betyr mye for henne. Det blir derfor lite treffende å sette likhetstegn mellom fosteret og kvinnen, som om de begge kun var abstrakte «rettighetshavere» som skal telle som «1» i et slags moralsk regnskap.

Asymmetrien mellom kvinnen og fosteret rettferdiggjør at kvinnens interesser prioriteres når mye står på spill. Men som sagt må enhver beslutning respektere fosterets menneskeverd og rett til liv. Hva slags begrunnelser kan veie tyngre enn dette, og følgelig rettferdiggjøre at fosterets liv avsluttes med viten og vilje gjennom abort? Etter min vurdering kan en slik vekting først forsvares etisk når vi har å gjøre med svært tungtveiende grunner, særlig fare for den gravides liv og (fysiske og psykiske) helse, eller etter voldtekt.

5. *Hvordan bør abort lovreguleres?*

Et avgjørende poeng for meg er å peke på at «spranget» fra etikk til juss ikke er kort og enkelt. Spørsmålet om lovregulering av abort er et eget, nytt spørsmål som ikke avgjøres av svarene som er gitt forut alene.

Mer enn gener (1989)

I vår sammenheng er det relevant å avlegge den 34 år gamle rapporten *Mer enn gener* fra Kirkerådets arbeidsgruppe en kort visitt (9). Utredningen ble ledet av Svein Aage Christoffersen, nå professor emeritus ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, mens sekretær for arbeidsgruppen var Olav Fykse Tveit, som nå er Bispemøtets preses. Jeg mener rapporten har to svakheter som den deler med mange andre diskusjoner om fosteret, og som det derfor er instruktivt å peke på.

Mer enn gener handler om bioteknologi i et kristent perspektiv, og har et sentralt kapittel om embryoets og fosterets moralske status (9, s. 45–51). Dette behandler spørsmål 1–3 i mitt rammeverk introdusert over. Min første innvending er at *Mer enn gener* ikke holder de tre spørsmål skarpt fra hverandre. Man reflekterer over spørsmålet om når fosteret blir et individ, en person og et menneske, men uten at disse tre nøkkeltbegrepene defineres. Forholdet mellom spørsmål 2 og 3 – mellom det å være et individ eller menneske i deskriptiv forstand og det å ha moralsk status i normativ forstand – er ikke klart. Mitt rammeverk er ment å gi en hjelp til å holde abortdis-

kusjoner «på sporet». Koblet med presise definisjoner av sentrale begreper legger det til rette for høyere presisjon i formulering og kritisk vurdering av standpunkter i abortdebatten.

Min andre innvending er at til å være en utredning for Kirkerådet er det overraskende hvor lite plass *Mer enn gener* vier den spesifikt teologiske argumentasjonen om fosterets natur og moralske verdi. Skapelsen i Guds bilde vektlegges, men ikke betydningen av inkarnasjonen for hvordan vi kan tenke om fosteret i et kristent perspektiv. Kapitlet avslutter med å vise til at to syn på fosteret er representert i arbeidsgruppen: Det ene er at allerede det befruktete egget er et menneske, og at den etiske vurderingen må bygge på dette faktum; det andre vil «også legge en viss vekt på den utvikling som finner sted fra det befruktete egg til det fødte menneske» (9, s. 51). Min vurdering er at om utredningen hadde gitt den teologiske tenkingen om fosteret den plassen den fortjener, ville det andre synet vært vanskeligere å forsvare. Det er en slik teologisk dybde jeg savner også i Bispemøtets uttalelse nevnt over (7).

Fire konklusjoner

Jeg har skissert et syn på fosteret som står i kontinuitet med hovedstrømmingen i den kristne tradisjonen, men som også er informert av moderne naturvitenskap og det bildet denne gir oss av fosteret som et eget individ allerede fra befruktningen.

[1] Den overordnede etiske slutningen jeg trekker av dette er at vi bør ha *respekt* for fosteret gjennom hele svangerskapet, slik vi også skal ha for alle øvrige medlemmer av menneskearten gjennom hele livsløpet. Denne slutningen legger føringer for hvordan abort kan vurderes etisk i ulike situasjoner. Men den endrer ikke på at abort noen ganger innebærer vanskelige etiske dilemmaer.

[2] Men i et kristent perspektiv gjelder også dette: Uønsket graviditet kan sette kvinnen i en krisesituasjon. Viktigere enn å «ha de rette meninger» om abort, er det da å kunne vise nestekjærlighet i praksis. Det som her er en ettertanke, har jeg gjort til et hovedpoeng i presentasjonen av en kristen abortetikk i min bok (1, s. 211–214).

[3] «Fosterets gradvis økende rettsvern» er nærmest et dogme i norsk abortdebatt. Politikere og andre deltakere i offentlig debatt er særlig opptatt av senaborter og nemnder og problematiserer ikke de tidlige abortene. Det gjelder også det regjeringsoppnevnte abortutvalget, der det fremgår av man-

datet at selvbestemt abort frem til uke 12 skal legges til grunn. Men fra mitt kristen-etiske perspektiv – der fosteret har krav på respekt gjennom hele svangerskapet – er det ikke klart at sene aborter er mer moralsk problematiske enn tidlige. Av de ca. 500 senabortene (etter uke 12) årlig er ca. 300 begrunnet i sykdom eller avvik hos fosteret, mens de fleste av de resterende innvilges fordi kvinnen ellers settes i en vanskelig livssituasjon. Dette kan være tungtveiende begrunnelser. Paradoksalt nok kan derfor de 11000–12000 tidlige abortene være *mer* problematiske, fordi det ikke er noe lovkrav om begrunnelse og det også her er et foster skapt i Guds bilde som går til grunne.

[4] Som nevnt er det ikke mulig eller tilrådelig å slutte direkte fra etiske overveielser til juss. Det er heller ikke opp til det mindretallet av nordmenn som holder en kristen abortetikk som min, å bestemme hvordan den norske abortloven skal se ut. Men min argumentasjon peker i retning av at fosterets vern bør styrkes snarere enn svekkes (1, s. 313–322). Fosterets *faktiske vern* kan styrkes gjennom å bedre økonomiske ordninger og permisjons- og arbeidslivsordninger slik at flere opplever det som mulig å fullføre svangerskapet. Fosterets *rettsvern* kan styrkes. Det kan også gjøres på måter som ikke rokker ved kvinnens selvbestemmelse. Viktigst er da å styrke veiledningen, slik at den blir en reell beslutningsstøtte. Den kan eventuelt gjøres obligatorisk. Abortloven bør også få en ny formålsparagraf som fremhever at fosteret har verdi – og at abort er en verdikonflikt.

Litteratur

1. Magelssen M. *Livet og døden. Kristne perspektiver på bioetikk*. Oslo: Verbum Akademisk, 2023. <https://www.nb.no/items/323b7be911c8e802ae5cfd33666ad90?page=0> (25.8.2023).
2. Jones DA. *The soul of the embryo: An enquiry into the status of the human embryo on the Christian tradition*. London: Continuum, 2004.
3. Jacobs SA. The Scientific Consensus on When a Human's Life Begins. *Issues in Law & Medicine* 2021; 36: 221–233.
4. Condit ML. When Does Human Life Begin? The Scientific Evidence and Terminology Revisited. *University of St. Thomas Journal of Law and Public Policy* 2013; 8: 44–81.
5. Haanes VL. Hva var det nye i 1024? <https://moster2024.no/profesjonsuttalor/hva-var-det-nye-i-1024> (18.8.2023).
6. Kirkerådet. *Høringsuttalelse til Utkast til endringer i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven)*. 2006. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/hod/hdk/2006/0006/ddd/pdfv/285865-den_norske_kirke_-_kirkeradet_mellomkirkelig_rad_samisk_kirkerad.pdf (18.8.2023).

7. Bispemøtet. *Samtalen om abort – et bidrag fra Bispemøtet*. Uttalelse fra biskopene i Den norske kirke. 15.2.2019. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/samtalen-om-abort-et-bidrag-fra-bispemotet/> (18.8.2023).
8. Christoffersen SA. Kyndig, men også omstridt om bioetikk og kristen tro. *Vårt Land* 3.3.2023: 40–41. <https://www.nb.no/items/014084161759ba114dd49ef662a31f4b?page=39> (25.8.2023).
9. Kirkerådet. *Mer enn gener. Utredning om bioteknologi og menneskeverd*. 1989. KM-dokument nr. 12.2./89. <https://www.nb.no/items/e464dcff509b3d3ece350b0ee9c5f6d9?page=0> (25.8.2023).

Morten Magelssen
morten.magelssen@medisin.uio.no
Senter for medisinsk etikk
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
Postboks 1130 Blindern
0318 Oslo

Morten Magelssen er lege og førsteamanuensis ved Senter for medisinsk etikk. Han er medlem av abortutvalget (2021–2023) og varamedlem i Bioteknologirådet (2023–2027).